

Семків Н.Д.

учитель,

Богородчанська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 1

Івано-Франківської області

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛЬНОЇ ПРОЗИ І. ВІЛЬДЕ (НА ПРИКЛАДІ ТРИЛОГІЇ «МЕТЕЛИКИ НА ШПИЛЬКАХ»)

У 30-х роках ХХ століття «в західноукраїнському літературному розвої наступив благодатний період для експериментів і пошуків, торування нових шляхів» [1]. «Літературний образ жінки ХІХ століття – «покритки», «бурлачки», «повії», що були квінтесенцією горя, нещастя й немочі, відступив перед «царівною» і «одержимою» духом. В українській літературі ... прозвучав інтелігентний жіночий голос...» [2, с. 25]. Однією з таких письменниць стала Ірина Вільде. Зі сторінок її трилогії «Метелики на шпильках» постає об'єктивна картина суспільно-політичного й громадсько-культурного життя Буковини першої половини ХХ століття, затьмареного інтенсивною румунізацією й насильною денаціоналізацією українців. Р. Горак підкреслював: «Буковина і Чернівці – це окремих розділ у житті Ірини Вільде, її велика любов, батьківщина і великий біль» [3].

Коротко подамо інформацію про стан освіти на буковинських землях в означений період. Як відомо, тут проживали різні етнічні групи (українці, румуни, німці, євреї, вірмени, угорці, поляки), які прагнули зберегти свої національні особливості й культуру. До 1918 р. в питаннях україномовної освіти австро-угорський уряд проявляв певну політичну толерантність, однак вона була грубо перекреслена шовіністичними настроями румунської влади (1918-1939 рр.). Про подальшу долю таких закладів читаємо: «На дошці ... чорним по білому написано, що українську жіночу гімназію ліквідовано!» [4, с. 319 – тут і далі при цитуванні трилогії «Метелики на шпильках» вказуємо тільки сторінку – авт.]. С. Сірополко наводить дані, що «у 1927 р. всі українські школи були вже зрумунізовані... Українську мову не тільки виключено як предмет, а навіть заборонено користуватися нею для пояснень при навчанні українських дітей» [5]. Т. Прохасько у сьомій лекції курсу «Історія літератури в авторах і текстах» подає такий промовистий факт: Румунія була єдиною державою з числа тих, які володіли якимись частинами України, де функціонувало міністерство румунізації [6]. Отже, повістеву трилогію Ірини Вільде можна вважати унікальним художнім документом окупаційної епохи.

Саме соціально-історичний пласт є найпотужнішим у трилогії «Метелики на шпильках». Більша частина оповіді присвячена Чернівцям: місто змальоване як «двобій між Сходом і Заходом ... на цім клаптику землі», як «шалена конкуренція ... Парижа і Стамбула» [с. 333].

З трилогії дізнаємося подробиці міжетнічних взаємин українців, румунів, німців, циган. Представників етносів можна погрупувати, розділивши

викладачів гімназії – носіїв етноциду й лінгвоциду – та Дарчиних приятелів-однокласників [7]. Принагідно зазначимо, що такий тип відносин є об'єктом уваги імагології – галузі літературної компаративістики, котра вивчає образи інших етнокультур у національній літературі [8].

Ірина Вільде пише про національну дискримінацію й пригноблення українців: заборонено вивчення національної історії, запроваджено обов'язкове викладання румунською всіх предметів (навіть фізичного виховання), офіційно встановлено чужі для українців свята. «... мені краще було б викладати по-українськи, але не дамо собі ради і тільки!» – так завуальовано подає початок румунізації вчитель історії [с. 169]. Під час навчання героїня ідентифікує себе як національно свідому особистість [9]. Майбутній візит міністра, якого мали вітати гімназисти, став вибухом національної свідомості: «... мусимо показати румунам, що ми їх не хочемо, не любимо і ніколи... не будемо любити їх, як панів на Буковині!» [с. 273].

О. Баган акцентує: «... модернізм не обов'язково мусить відчужувати людину від національної традиції. Навпаки, і галицька письменниця, і ряд інших українських модерністів поєднали естетичні пошуки з духовно-національною проблематикою» [10].

Р. Горак визначає стиль авторки як симбіоз імпресіонізму («Ще ніхто не вніс у новітню літературу стільки світла, повітря, відчуття простору, як вона») та реалізму («... створювалось враження, що події крутяться довкола тебе і сам береш у них участь» [3]). Імпресіоністичні враження, якими щедро наділяло героїню чернівецьке життя, втілені у пейзажах: «дні при кінці жовтня... ніби ... покидали ... осінні плащі і проходжуються тільки в літніх, з розстібнутим коміром сорочках» [с. 192]; «безшелесно злітають з висот білі конфетті і, ледве торкнувшись крильцями землі, гинуть в калюжах» [с. 208]; «... промите небо таке синє і прозоре, що ... можна бачити стопи янголиків у танці» [с. 315]. Згодом зустрічаємо урбаністичні деталі: «Вгорі за ґратами електричних дротів і антен крешуть іскри зорі. Від дальніх зір невидними хвилями спливає неспокій на землю і очманює людей. Вулиця змійковато міниться східними, крикливими кольорами» [с. 333].

У трилогії домінує психологічне начало, втілене як справжній калейдоскоп відчуттів героїні: спочатку це наївні міркування про власну непривабливість через веснянки, переживання через відсутність слуху, самоіронія з приводу буквального сприйняття життєвих істин; згодом – панорама спогадів, глибокий самоаналіз («виплекала ... рідку людську прикмету: дивитись на себе очима особи незаінтересованої» [с. 348]); емоційний колапс у гімназії («страх набирає якогось фосфоричного блиску, з'являється ще звідкись ... така далека її вдачі замкнутість у собі» [с. 301]), де спізнала і розчарування, і власну меншовартість («відчула погорду до себе, до села і того сентименту, який дало їй село» [с. 127]); перше, на жаль, нерозділене кохання («Тільки він і вона, тільки їх двоє ... пам'ятатимуть ... кожний захід сонця, кожне слово, кожне ... зітхнення» [с. 117]).

Як бачимо, Ірина Вільде втілила «потужну тенденцію до психологічного реалізму в українській літературі післяреволюційної доби... власне, психологічного нюансу» [с. 10]. Таку емоційно наснажену манеру О. Баган називає «своєрідним неосентименталізмом» [с. 11]; кажучи устами авторки, то «є хвилювання душі, що їх можна б порівняти до поцілунку: вони солодкі тільки тоді, коли про них світ не знає» [с. 354].

Вбачаючи стильову схожість між О. Кобилянською й І. Вільде, дослідники ведуть мову про романтичний струмінь у їх доробку, хоча сама письменниця іронізує: «Повоєнна людина навчилась обходитись без гроша, без вигоди, без ... забезпечення, але тяжко їй обійтись без романтики» [с. 334].

Ще один аспект трилогії – феміністичний. В. Агєєва оцінює трилогію «як історію переходу від пасивного жіночого існування під опікою всемогутнього Батька до самостійного незалежного життя, в якому треба самим розпоряджатися власною долею» [11, с. 8]. Має рацію Н. Євстаф'євич: «Головна героїня ... розгублена і самотня інфантильна дитина. Ще вчора вона була центром існування для своєї сім'ї, свого оточення, зрештою, «великою панною» у власному внутрішньому світі» [12]. Однак вважати домінантною рисою героїні самотність, на нашу думку, дещо перебільшено. Схиляємося до точки зору І. Кость [13], котра обирає центром своїх досліджень емоцію радості в ідіюстилі письменниці.

Називаючи трилогію «сагою про щоденне життя молоді інтелігенції» [6], Т. Прохасько вбачає у творчості Ірини Вільде феномен напівхудожньої, напівпубліцистичної, напівжурналістської, напівбелетристичної, напівесеїстичної прози, а стиль викладу називає «репортажним».

Насамкінець подамо власну версію жанру повістєвої трилогії: тут, на нашу думку, переплітаються ознаки родинно-побутового, соціально-психологічного твору, що в переважній частині побудований як хроніка. Текст, безперечно, реалістичний з погляду змісту, однак модерний у плані форми.

Список використаних джерел:

1. Мафтин Н. «Щоб запалити любов до Всесвіту...» Рання проза Ірини Вільде. – Режим доступу: dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/.../11164/06-Maftyn.pdf?....
2. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К.: Либідь, 1997. – 360 с.
3. Горак Р. Таємниці Ірини Вільде / Жовтень, 1995. – № 7. – Режим доступу: <http://divczata.org/articles/rgorak-taemnitzi-irini-vilde.html>.
4. Баган О. Коли серце, як на долоні (кілька штрихів до ранньої творчості Ірини Вільде) // Вільде Ірина. Метелики на шпильках. Б'є восьма. Повнолітні діти: Повісті. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2007. – 488 с.
5. Сірополко С. Народна освіта на українських землях і в колоніях. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/cultur/cult06.htm>.
6. Прохасько Т. Історія літератури в авторах і текстах. Курс лекцій. – Режим доступу: http://betv.com.ua/projects/culturalproject/kulturny_project_7/
7. Мацибок-Стародуб Н. Особливості комунікації державних і недержавних етносів у ранній прозі Ірини Вільде. – Режим доступу: philology.knu.ua/files/library/lit_st/39-2/21.pdf.

8. Євстаф'євич Н. Імагологічні особливості прози Ірини Вільде (на матеріалі повістєвої трилогії «Повнолітні діти») / Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки. Вип. 4-8, 2011. – Режим доступу: <http://litzbirnyk.com.ua/vipusk-4-8-2011>.

9. Кремінь Т. Історіософська концепція ранньої творчості Ірини Вільде. – Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=17264>

10. Ірина Вільде: знана і незнана / “Галицька зоря”. – Дрогобич.– № 1.– 2007. – Режим доступу: <http://www.vidrodzhenia.org.ua/vilde.htm>

11. Агеєва В. Жіночий простір / Магістеріум. Вип. 8, Літературознавчі студії / НУ «Києво-Могилянська академія». – К.: Stylos, 2002. – Режим доступу: http://elib.ukma.edu.ua/Mahisterium/MAG_ISSUE8_2002_literaturozn/01_ageeva_vp.pdf

12. Євстаф'євич Н. Дитина. Місто. Самотність (на основі трилогії Ірини Вільде «Метелики на шпильках»). – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=25648>.

13. Кость І. Мовна репрезентація емоції радості (на матеріалі трилогії Ірини Вільде «Метелики на шпильках»). – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/viewFile/2313/2302>.

Сенета М.І.

аспірант,

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ВАСИЛЬ БАРКА – ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ ДІАСПОРИ

Шевченкознавство української діаспори розвивалося у складних економічних умовах, ідеологічного тиску з боку радянської влади. Було величезне, навіть фанатичне, бажання працювати для рідної України, перебуваючи далеко за межами материкової Батьківщини. «Лише тверда віра в майбутнє української науки, бажання організувати інституційні умови для її розвитку у вільному світі, а з іншого боку – усвідомлення своєї причетності до великої справи подальшого творення української модерної нації, якій були необхідні всі форми існування – від економічно-господарських до культурно наукових, [...], по суті, – явочне творення української держави – це той визначний подвиг наших попередників, який ми маємо завжди пам'ятати» [7, с. 329], – так влучно передає ситуацію в діаспорі відомий літературознавець О. Федорук.

Одним з українських митців і вчених був В. Барка. На становлення естетичних принципів майбутнього письменника позначився вплив Т. Шевченка. Зацікавлення творчістю Кобзаря особливо посилилось в еміграції, де постать поета була консолідуючим чинником української нацменшини, «одвічним джерелом оновлення українського духу» [6, с. 36]. Шевченкознавчий здобуток В. Барки складає монографія «Правда Кобзаря» (1961). Видана до вшанування 100-ліття смерті з дня поета, праця стала однією з тих, що представляли Т. Шевченка як українського генія, вірного